

info@pauldekort.nl

www.pauldekort.nl

© 2007

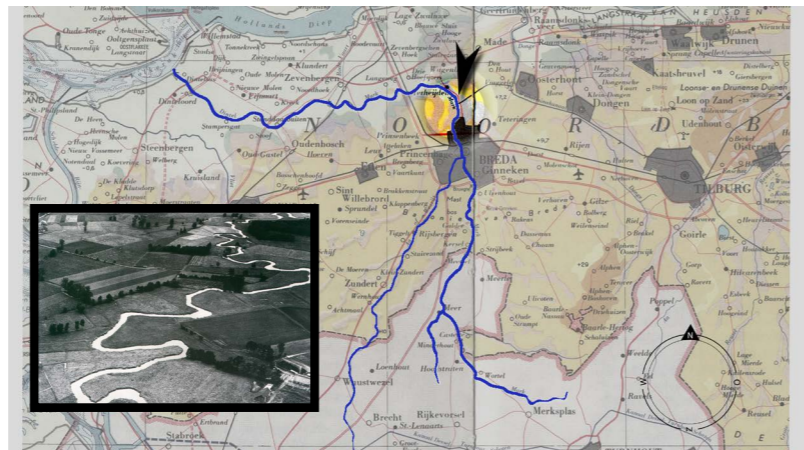
EEN LANDSCHAPSKUNSTWERK IN OPDRACHT VAN HET WATERSCHAP EGARENISE DELTA

WASTELAND WARLAND WETLAND

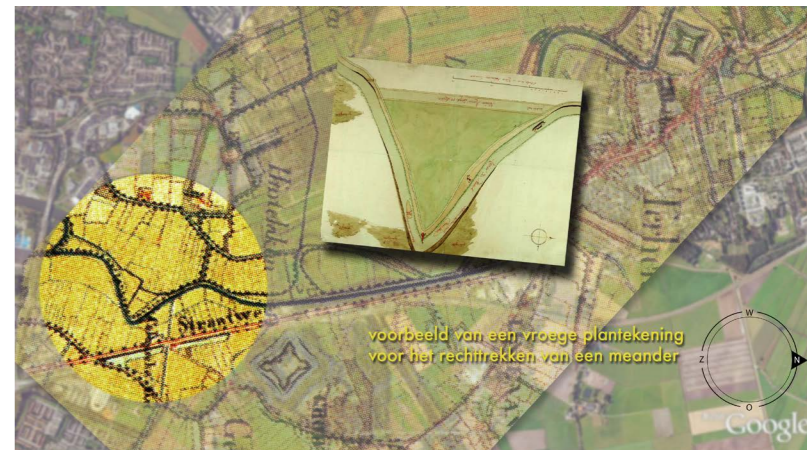
PAUL DE KORT 2007

Vanuit België en het Brabantse beekdallandschap vloeien de beekjes Mark en Aa of Weerijis bij Breda (brede Aa) samen. Van daaruit stroomt het water via Mark en Dintel in het Volkerak en richting Noordzee.

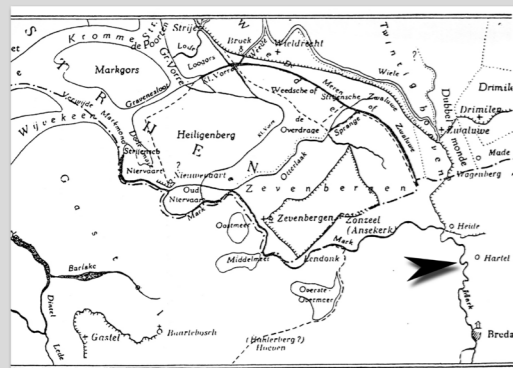
Onder invloed van eb en vloed en een trage stroming gingen Mark en Dintel verzanden en als gevolg daarvan sterk meanderen. Bij hoog water overstroomden de laag gelegen oevers (beemden) regelmatig. Daarom wordt dit gebied ook wel de Markboezem genoemd.

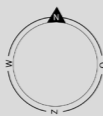
Om de doorstroming te verbeteren werden de eerste meanders in de Mark al voor 1760 rechtgetrokken. Pas eind jaren zestig van de 20e eeuw was de Mark volledig bedijkt, rechtgetrokken en verbreed. Maar zeer hoge rivierstanden in de jaren '90 van de 20e eeuw leidden tot 'voortschrijdend inzicht' bij het waterschap Brabantse Delta. Zij streeft er nu naar om overtollig water toch weer langer in het gebied vast te houden.

voorbeeld van een vroege planstekening voor het rechttrekken van een meander

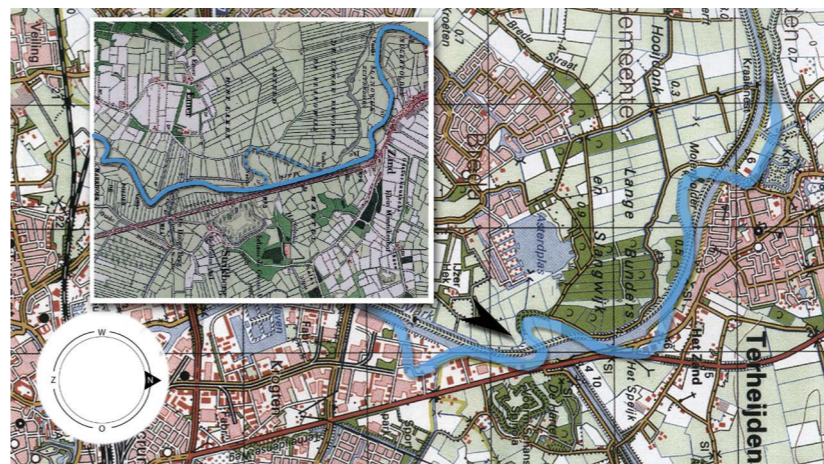

Reconstructie van het gebied van de benedenloop der rivier de Mark omstreeks de 1350 eeuw, volgens Dr. A. A. Beekman - Geschiedkundige

In de vroege middeleeuwen was de Markboezem een uitgestrekt veenlandschap waarin grotere en kleinere veenstroompjes ofwel 'laken' in de Mark afwaterden. Plaatsnamen als Attelaken, Zwermlaken en Hintelaken verwijzen hier nog naar.

De Markboezem vormde een belangrijk bergingsgebied voor overtollig water op de Mark. Hierdoor konden andere gebieden, zoals de binnenstad van Breda, droog gehouden worden.

De route die de Mark vroeger door de beemden volgde is op veel plaatsen nog goed leesbaar in de vorm van akkers, percelen, wegen en houtwallen. Zo ook hier. Langere tijd lag dit driehoekige perceel braak en ingeklemd tussen een voormalige meander, het afwateringskanaal naar gemaal Achter Emer en de rechtgetrokken Mark.

Op de 'kadastrale minuut' van 1832 (links) wordt dit gebied aangeduid met het toponiem 'De Hillen'. In de volksmond verwijzen 'hillen' naar aangeslibde oevers en eilanden in bochten van meanders. De hillen vormden hier wallen die soms reikten tot +1,50 mtr NAP, terwijl de beemden erachter net boven NAP lagen. De hillen namen daarom deels de functie over van de dijkjes die als gevolg daarvan werden verwaarloosd. Dit was weer aanleiding van nieuwe overstromingen.

Na de inname van de stad door Maurits in 1590 (turfschip) hebben de Spanjaarden in 1625 onder leiding van generaal Ambrogio Spinola Breda heroverd en gedurende 12 jaar belegerd. De Spinola Schans aan de oostelijke oever van de Mark vormt hiervan nog steeds een stille getuige. Op de westelijke oever werd volgens de historisch kaart van 1637 een V-vormige schans aangelegd, waarvan het schootsveld de Mark in noordelijke richting bestreek. Bij archeologisch onderzoek dat voorafging aan de uitvoering van dit landschapskunstwerk zijn o.a. sporen aangetroffen van een gracht, een wal en een loopgraaf die direct verwijzen naar deze belangrijke periode uit onze vaderlandse geschiedenis.

Het overstroom, ofwel inunderen van de laag gelegen beemden had nadelen, maar ook voordelen. De voedzame klei die door het rivierwater werd afgezet betekende grondverbetering. Maar het inunderen van land werd ook toegepast als landverdedigingstactiek ten tijde van belegeringen. De gebieden ten noorden van Breda waren in de loop van de geschiedenis regelmatig het decor van oorlogshandelingen. Op de kaarten links en rechts zien we de 'spaanse' en 'staatsse' linesystemen inclusief inundaties ten tijde van de 80-jarige oorlog (1624/25 en 1637).

Niet alleen militairen en boeren zagen het nut van de natte gronden. De Haagse Beemden en de Markboezem waren bekende pleisterplaatsen voor vogels. Daarom werd het gebied in 1969, als een van de eersten in Nederland, voorgedragen voor de 'Internationale Lijst van Wetlands'. Het gebied heeft deze status helaas nooit verworven. Door de bedijking van de rivier stroomde de Markboezem niet meer zo regelmatig onder en weken de vogels uit naar elders.

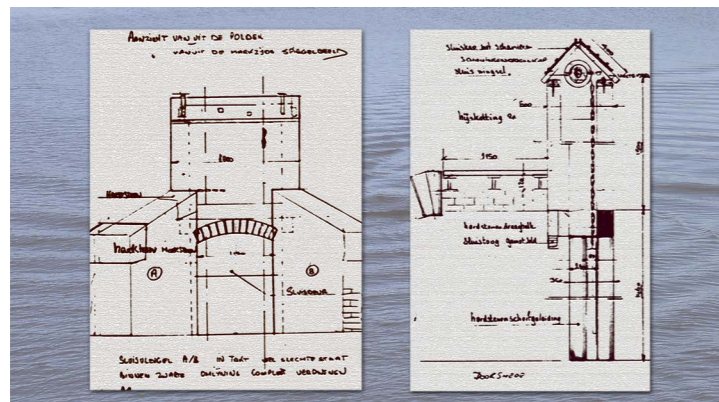
Het waterschap Brabantse Delta koppelt haar taak als waterbeheerder aan een ruime aandacht voor natuur en cultuur. In de periode 2004-2008 zijn langs de riviertjes Mark en Dintel natuurvriendelijke oevers en paaiplaatsen aangelegd. Tegen de achtergrond van deze werkzaamheden is langs de westelijke oever van de Mark tussen Breda en Terheyden het landschapskunstwerk WASTELAND WARLAND WETLAND gerealiseerd. Een driehoekig braakliggend perceeltje ligt sinds jaar en dag ingeklemd tussen de rivier de Mark, een afwateringskanaal en agrarische percelen. Het vormt nu het uitgangspunt en de ondergrond voor dit kunstwerk.

Het perceeltje 'plooit' onder de druk van veel tegenstrijdige belangen; landbouw versus landgoed, natuur versus industrie, verstedelijking versus open landschap. Ontwikkelingen van 'vandaag' doorkruisen hier sporen van 'gisteren'. Er heerst een spanning tussen het 'kunstmatige' en het 'natuurlijke', tussen nauwgezet beheer en 'de vrije loop', tussen orde en chaos, tussen doelmatigheid en nutteloosheid, tussen 'droom en daad'...

WARLAND

Onder de noordelijke hoek van het kunstwerk zijn belangrijke archeologische vondsten gedaan uit de 80-jarige oorlog. De loopgraaf in dit uitzichtpunt verwijst naar de loopgraven in dit gebied uit de 16e en 17e eeuw.

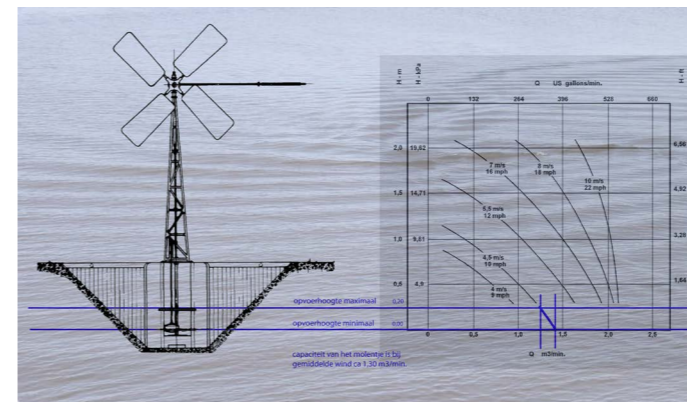
Op de minuutkaart uit 1832 is mooi te zien dat dit uitzichtpunt samenvalt met het westelijke kader van een vierhoekig schansje. Van dit zogeheten 'Schansje to Grote Schans' uit 1624/25 zijn bij de opgravingen in 2006 echter geen sporen aangetroffen. Net zomin als van het nog oudere trekpad langs de oude meander.

WASTELAND

Het uitzichtpunt op de zuidelijke hoek van het kunstwerk kijkt uit over een historisch sluisje. Dit sluisje stamt uit het begin van de 20e eeuw en fungeert als noodoverloop in geval van calamiteiten. De vervallen staat van dit sluisje is illustratief voor de staat van zijn van het hele gebiedje als 'wasteland'.

Sinds lang is het perceel 'wit' gekleurd op de bestemmingsplankaart, maar als landschapskunst krijgt het nu haar eigen kleur.

WETLAND

In de westelijke hoek staat als een 'spin in het web' een windgemaal. Het pompt water op uit het afwateringskanaal. Via het kunstwerk wordt dit water afgevoerd in noordelijke richting naar het Haagse Beemdenbos.

Onder invloed van de wind zal het water in het kunstwerk hoger of lager staan.

Een vroege ontwerpschets op de kadastrale minuut is geprojecteerd over het huidige landschap. Dit laat heel mooi zien hoe de oude meander het landschap van vandaag nog steeds domineert.

WASTELAND WARLAND WETLAND

 vindplaats van sporen uit de 80-jarige oorlog (ontgrondingsverbod)

 landschappelijk reliëf (rivierduinen, hillen)

 meanderende geul (veenstroom)

 vloeiveld (inundatie / waterretentie / wetland)

 windgemaal

 historisch sluisje

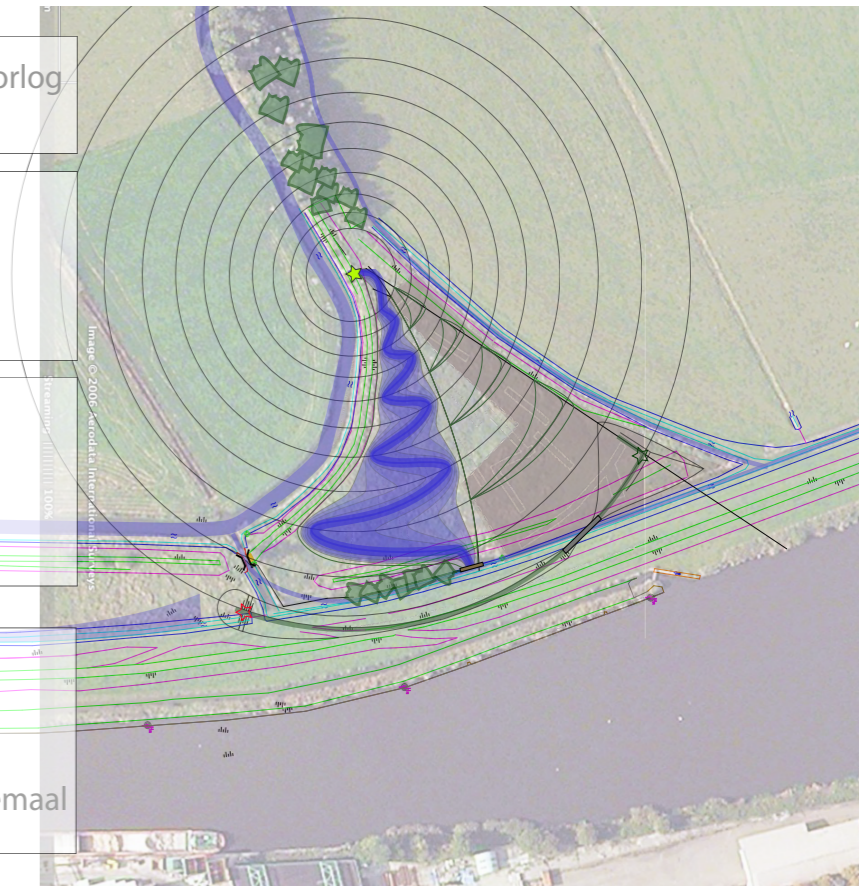
 stuw

 brug

 uitzichtspunt vanuit de loopgraaf

 uitzichtspunt vanaf de dijk

 virtueel uitzichtspunt vanuit het windgemaal (www.wasteland/warland/wetland.nl)

het informatiepaneel en brug

een webcam in het windgemaal volgt het proces

de loopgraaf als uitzichtspunt vanuit het noorden

het windgemaal en de stuw

Het perceeltje 'plooit' onder de druk van veel tegenstrijdige belangen; landbouw versus landgoed, natuur versus industrie, verstedelijking versus open landschap.